

6. Czas przeszły

- 1 Z podanego fragmentu wypisz czasowniki w czasie przeszłym. Określ ich osobę, liczbę i czas.

„Londyn, dnia 20 czerwca 1903 roku.

Droga Sally!

Wczoraj przyjechał do Londynu mój kochany Ojciec! Wiesz już zapewne, co to oznacza. Wyruszamy na nową wyprawę łowiecką, tym razem do Kenii i Ugandy w Afryce. Będziemy chwyтали: goryle, hipopotamy, nosorożce, słonie, lwy i żyrafy! Czy możesz to sobie wyobrazić?! Po usłyszeniu tej wiadomości nie spałem niemal całą noc, myślałem już o niezwykle przygodach, jakie mogą się nam przydarzyć na Czarnym Lądzie.

Jutro wyjeżdżamy do Hamburga. Ojciec spotka się tam z panem Hagenbeckiem trudniącym się sprzedażą dzikich zwierząt do cyrków i ogrodów zoologicznych. Ojciec z panem Smugą, tym sławnym podróżnikiem i łowcą zwierząt, którego poznałaś podczas naszego pobytu w Australii, pracowali do tej pory w przedsiębiorstwie pana Hagenbecka. Ale obecną wyprawę organizujemy całkowicie na własną rękę. Stało się to możliwe dzięki spieniężeniu bryły złota ofiarowanej mi w Australii przez pana O'Donella, gdy dopomogłem jemu i jego synowi w uwolnieniu się z rąk rozbójników”.

A. Szklarski, „Przygody Tomka na Czarnym Lądzie”, Katowice 1987 (fragment).

- 2 Przeczytaj poniższy fragment legendy o bazyliisku. Następnie uzupełnij zdania, wybierając odpowiedź a lub b.

„W kuźni płatnerza

W kuźni płatnerskiej imćpana Melchiora Ostrogi robota wrzała aż miło. Czeladzie pracowali nad wykończeniem przepyszonej zbroi rycerskiej dla Jego Miłości pana kasztelana plockiego, a dwóch chłopaków dęto w wielkie miechy, podsycając ognisko w ogromnym kominie. W płomieniach purpurowych i złotych tego ognia sam we własnej osobie imćpan Melchior Ostroga, świetny mistrz sławetnego płatnerskiego cechu, trzymał w cęgach potężnych sztabę żelazną, aby ją za chwilę na miecz na kowadło przekować. Miecz ten, wraz z pancerzem, z hełmem, z naramiennikami i na-

golennikami stanowił właśnie całkowity rynsztunek bojowy, po który pan kasztelan miał dziś — jutro przyjechać”.

A. Oppman, „*Legendy warszawskie. Bazyliszek*” (fragment).

1. W kuźni płatnerskiej imćpana Melchiora Ostrogi robota aż miło.

- a) wrzało b) wrzała

2. Czeladzie nad wykończeniem przepysznej zbroi rycerskiej dla Jego Miłości pana kasztelana płockiego [...]

- a) pracują b) pracowali

3. [...] Melchior Ostroga, świetny mistrz sławetnego płatnerskiego cechu, w cęgach potężnych sztabę żelazną [...]

- a) trzymał b) trzyma

4. Miecz ten, wraz z pancerzem, z hełmem, z naramiennikami i nagolennikami właśnie całkowity rynsztunek bojowy, po który pan kasztelan miał dziś — jutro przyjechać.

- a) stanowił b) stanowili

3 Znajdź i zakreśl siedem czasowników w czasie przeszłym. Zapisz je poniżej i określ ich osobę, liczbę i rodzaj.

w	y	j	e	c	h	a	ł	i
y	c	h	r	o	n	i	ł	a
i	a	d	s	p	a	l	i	c
z	j	e	d	l	i	c	z	z
ś	p	o	m	o	g	ł	y	y
p	k	r	z	y	c	z	t	t
i	u	s	i	a	d	ł	a	a
ą	p	s	k	a	c	z	ę	j
l	i	c	z	y	n	ś	p	i
p	i	l	i	ś	m	y	p	a

.....

.....

.....

- 4 Spójrz na poniższe ilustracje. Wypisz różnice pomiędzy nimi.

Bernardo Bellotto „Krakowskie Przedmieście w Warszawie od strony Nowego Świata”, 1778

Krakowskie Przedmieście obecnie

- 5 Wybierz pięć z przedstawionych pytań, następnie zadaj te pytania trzem kolegom lub koleżankom z klasy. Zapisz ich odpowiedzi poniżej.

Czy wczoraj poszedłeś/poszłaś po szkole do domu?
Czy byłeś/byłaś w kinie w poprzedni weekend?
Czy odrobiłeś/odrobiłaś wczoraj pracę domową?
Czy odwiedziłeś/odwiedziłaś w piątek dziadków?
Czy wyrzuciłeś/wyrzuciłaś wczoraj śmieci?
Czy poszedłeś/poszłaś wczoraj na basen?
Czy spotkałeś/spotkałaś się wczoraj z przyjaciółmi?
Czy przeczytałeś/przeczytałaś wczoraj książkę?
Czy pomogłeś/pomogłaś mamie w przygotowaniu kolacji?

7. Czas przyszły

- 1 Rodzice Kasi będą bardzo zajęci. Kasia postanowiła im pomóc i sporządza listę spraw, które jutro zrobi za rodziców. Pomóż Kasi uzupełnić zdania. Wykorzystaj wyrazy z ramki.

sprzątnę, wyprowadzę, odwiedzę, wyrzucę, zrobię

1. babcię.	4. pokój.
2. zakupy.	5. śmieci.
3. psa.	

- 2 Opisz, jak będzie wyglądała nasza planeta za 100 lat.

- 3 Maja i Lasse prowadzą dochodzenie w sprawie zwierząt. Przeczytaj zdania z chmurek A i B. Wypisz z nich czasowniki i określ ich czas.

A.

B.

A.

1. Zwierzęta w sklepie zoologicznym od tygodnia źle się czują.
2. Podejrzewamy, że zostały otrute.
3. Frida pracuje w tym sklepie.
4. Waldemar martwi się złym stanem zwierząt.
5. Frida odbiera pokarm na poczcie.

B.

1. Zwierzęta w sklepie zoologicznym będą źle się czuć.
2. Maja i Lasse będą podejrzewać, że zostały otrute.
3. Frida będzie pracować w tym sklepie.
4. Waldemar zmartwi się złym stanem zwierząt.
5. Frida odbierze pokarm na poczcie.

- 4 Z poniższego wiersza wypisz czasowniki oznaczające czas przyszły i określ ich formę.

Konstanty Ildefons Gałczyński „Jutro popłyniemy daleko”

Jutro popłyniemy daleko,
jeszcze dalej niż te obłoki,
pokłonimy się nowym brzegom,
odkryjemy nowe zatoki;

nowe ryby znajdziemy w jeziorach,
nowe gwiazdy złowimy w niebie,
popłyniemy daleko, daleko,
jak najdalej, jak najdalej przed siebie.

Starym borom nowe damy imię,
nowe ptaki znajdziemy i wody,
posłuchamy, jak bije olbrzymie,
zielone serce przyrody.

K.I. Gałczyński, „Dzieła. Poezje”, t. 2, Warszawa 1979.

- 5 Wyobraź sobie, że jutro przyjeżdża do ciebie koleżanka lub kolega z Warszawy. Napisz e-maila z informacjami, co będziecie robić podczas wspólnego weekendu.

8. Piszmy poprawnie – pisownia „nie” z czasownikami

- 1 Przeczytaj poniższy wiersz. Następnie wypisz z niego czasowniki z przeczeniem „nie”.

Igor Sikirycki „Roztargniony”

Nie poszedł do szkoły,
Bo dziś jest klasówka,
A on nie pamiętał
O zadanych słówkach.
[...]

Poszedłby do Zoo,
Lecz nie lubi zwierząt,
Zajrzałby do książek,
Lecz nie wie, gdzie leżą.
[...]

Puknąłby się w czoło,
By mieć pomysł nowy,
Lecz nie może znaleźć
Ni czoła, ni głowy.

I. Sikirycki, „Trzy struny”, Łódź 1980.

- 2 Połącz wyrazy z zasadami pisowni.

a) Nie sądzić.	1. Wyraz „nie” piszemy oddzielnie z osobowymi formami czasownika.
b) Nie warto.	2. Wyraz „nie” piszemy oddzielnie z bezokolicznikiem.
c) Nie umiem.	3. Wyraz „nie” piszemy oddzielnie z formami osobowymi czasowników występujących w funkcji bezosobowej.

- 3 Napisz podane wyrazy zgodnie z zasadą łącznej lub rozłącznej pisowni z „nie”.

(nie)chcę

(nie)mieć

(nie)domaga

- 4 Wyjaśnij, dlaczego podane czasowniki pisze się łącznie z „nie”. Ułóż po dwa zdania z tymi czasownikami.

niecierpliwić, nienawidzić, niepokoić, niedowidzieć, niedomagać, niedowierzać

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 5 Podane przysłowia uzupełnij wyrazem „nie”. Następnie uzupełnij zdanie.

1. Dzieci i ryby głosu mają.
2. czyń bliźniemu, co tobie niemiłe.
3. mów hop, póki przeskoczysz.
4. śmieje się, dziadku, z czyjegoś wypadku – dziadek się śmiał i to samo miał.
5. Gdyby kózka skakała, to by nóżki złamała.
6. ma dymu bez ognia.
7. Kto słucha ojca, matki, ten posłucha psiej skóry.
8. Pieczone gołąbki lecą same do gąbki.
9. Bez pracy ma kołaczy.
10. Broda mądrości doda.

„Nie” z osobowymi formami czasownika piszemy

6 Napisz pięć innych przysłów, w których występuje „nie”.

7 Poniżej przedstawiono fragment regulaminu obowiązującego w pewnej klasie czwartej. Przeczytaj go i podkreśl przeczenia „nie” z bezokolicznikami. Następnie uzupełnij znajdujące się pod nim zdanie.

W naszej klasie:

Nie dokuczamy sobie.

Nie krzyczymy na siebie.

Nie używamy wulgaryzmów.

Nie przeszkadzamy sobie podczas lekcji.

Nie niszczymy cudzej własności.

Nie rozmawiamy podczas lekcji.

„Nie” z bezokolicznikami piszemy

8 Sformułuj zasady, których ludzie powinni przestrzegać, aby nasza planeta przetrwała.

Np. Nie marnujcie wody.

9. Co nazywa rzeczownik?

- 1 Przeczytaj poniższy wiersz. Podkreśl w nim rzeczowniki.

Stanisław Sztybel „Dom”

Cztery ściany, okna i dach,
i dym z komina.
I już? Nie. I światło,
gdy późna godzina.
I już? Nie. I stół,
i chleb na stole.
I książka.
I cień zadumy na czole.
I każda chwila najmniejsza,
smutna i wesoła.
I każda rzecz najdrobniejsza,
i wszystko dokoła:
ulica, słońce, powietrze,
las, niebo nad Wisłą,
tramwaje, lody, kino,
i wszystko, i wszystko.
I już? Nie.
I jeszcze – głos Matki.
Jej oczy. Jej ręce.
Bez niej dom – to tylko ściany i dach.
I nic więcej.

„Sto wierszy na każdą okazję”, wybór i oprac. A. Michałowska, Wrocław 2011.

- 2 Przeczytaj poniższy tekst i uzupełnij tabelę odpowiednimi rzeczownikami.

„– To wężojad sekretarz [*Serpentarius secretarius*] – wyjaśnił chłopcu Smuga. – Żyje nie tylko tu, ale i w Ameryce. Stanowi przejściowy gatunek między ptakiem brodzącym a jastrzębiem; żywi się gadami i płazami. Skoro wypatrzy zdobycz, najeża kitę na głowie i z natężoną uwagą śledzi ruchy węża, potem jednym skokiem rzuca się na niego, przyciska szponami do ziemi, a przed ukąszeniem broni się skrzydłami. Poluje również na węże jadowite, które pożera razem z gruczołami jadowymi. Jest tak pożyteczny w tępieniu płazów i gadów, że znajduje się pod ochroną. Tomek urozmaicał sobie długą podróż przeglądaniem podręcznej torby. Miał w niej różne drobiazgi. Pokazał bosmanowi szklaną kulę z trójmasztowym statkiem w środku, nowy nóż myśliwski, kilka fotografii Sally i spory zapas różnych świecidełek tak pożądanых zawsze przez Murzynów. Łowcy toczyli długie dysputy, które przzerwano wtedy dopiero, gdy pociąg zbliżał się do Nairobi.

Po dwudziestu godzinach od chwili opuszczenia Mombasy pociąg zatrzymał się w Nairobi. Tutaj nasi łowcy wysiedli, zabierając z sobą tylko najniezbędniejszy ekwipunek. Resztę bagaży mieli odebrać później na stacji w Kisumu. Przed dworcem oczekiwał na nich mały dwukołowy wózek z oślim zaprzęgiem”.

A. Szklarski, „Przygody Tomka na Czarnym Łądzie”, Katowice 1987 (fragment).

Zwierzęta	Osoby	Rzeczy	Miasta/kontynenty

3 Od podanych czasowników utwórz rzeczowniki oznaczające czynności.

- mówić –
prosić –
- słuchać –
biec –
- nosić –
leżeć –

4 Ułóż i zapisz trzy zdania z wybranymi rzeczownikami, które zostały utworzone od czasowników w ćwiczeniu 4.

.....

.....

.....

.....

5 Poniższe zdania przekształć na zdania o tej samej treści, ale zastąp wyróżnione czasowniki rzeczownikami oznaczającymi czynności.

a) Marek **czytał** długo, ale płynnie i zabawnie.

.....

b) Agata bardzo lubi **oglądać** telewizję.

.....

10. Nazwy pospolite i własne

- 1 W podanym poniżej fragmencie podkreśl rzeczowniki. Wypisz rzeczowniki własne.

„Jan Kochanowski urodził się w Sycynie pod Zwoleniem w powiecie radomskim. Ojcem jego był Piotr, komornik radomski, a z czasem sędzia sandomierski, matką – Anna z Białaczowskich. Ojciec gospodarował na pięciu wsiach – był między innymi właścicielem Sycyny i części Czarnolasu, a więc człowiekiem zamożnym, nie tak jednak bogatym, by poeta mógł potem bez cudzej pomocy rozpocząć podróże i studia zagraniczne.

W wieku 14 lat został zapisany do Akademii w Krakowie. W 1547 roku stracił ojca. W 1550 roku Kacper i Jan Kochanowscy wraz z matką stanęli przed sądem w Radomiu dla załatwienia spraw spadkowo-majątkowych. W roku następnym poeta rozpoczął lata wędrówki po Europie. Na przełomie 1551/1552 bawił w Królewcu po raz pierwszy. Po raz drugi udał się tam i zapisał na uniwersytet w 1555/1556 roku”.

J. Ziomek, „Renesans”, Warszawa 2011 (fragment).

- 2 Jurek mieszka w Gdańsku. Planuje wakacje w Zakopanem. Sprawdź na mapie i zapisz, przez jakie miasta musi przejechać, aby dotrzeć do miejsca docelowego.

- 3 Twoja koleżanka z innego miasta planuje cię odwiedzić. Chcesz jej pokazać swoją najbliższą okolicę. Zaplanuj zwiedzanie swojego miasta. W planie ujmij nazwy ulic, muzeów, placów.

- 4 Przeczytaj poniższą historię czasopisma „Świerszczyk”. Podkreśl w niej rzeczowniki własne czerwoną kredką, a pospolite – zieloną.

»Magazyn dla dzieci „Świerszczyk” – najstarsze czasopismo dla dzieci Europy!

A wszystko zaczęło się tak...

„Świerszczyk” z popiołów

Był 1 maja 1945 roku. Trwała wojna. W wyzwolonej Łodzi, w Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”, ukazał się pierwszy numer „Świerszczyka”. Tytuł wymyśliła znana pisarka, Ewa Szelburg-Zarembina, późniejsza inicjatorka budowy Szpitala-Pomnika Centrum Zdrowia Dziecka. Grający za kominem świerszcz miał być symbolem tego, co wiele dzieci utraciło w wojennej zawierusze – ciepła rodzinnego domu. Okładkę pierwszego numeru namalował znakomity ilustrator, Jan Marcin Szancer, natomiast pierwszą winietę „Świerszczyka” zaprojektował inny wybitny grafik, Eryk Lipiński, satyryk i długoletni redaktor naczelny „Szpilek”. Pierwszą redaktorką naczelną „Świerszczyka” została pisarka, krytyk literacki i tłumaczka, Wanda Grodzieńska.

W pierwszych latach działalności czasopismo zastępowało zniszczone podczas wojny podręczniki. W 1951 roku połączyło się z warszawskimi „Iskierkami” i zaczęło się ukazywać w Naszej Księgarni. „Świerszczyk – Iskierki” wychodził do 1956 roku, kiedy czytelnicy zdecydowali o powrocie do nazwy „Świerszczyk”.

Źródło: <http://www.swierszczyk.pl/historia.html> (dostęp: 07.07.2017).

- 5 Czy czytasz jakieś czasopisma dla młodzieży? Jeśli tak, wypisz ich tytuły i redaktorów.

11. Rodzaj i liczba rzeczownika

- 1 Przeczytaj podane pary rzeczowników. Następnie dokończ zdanie znajdujące się pod nimi.

uczeń – uczniowie

dom – domy

pies – psy

Powyższe wyrazy różnią się od siebie

komputer – komputery

dziecko – dzieci

- 2 Rzeczowniki w nawiasach wstaw w odpowiedniej formie liczby pojedynczej lub mnogiej.

„Raz w tygodniu Wielki Bajarz ukazywał się na (balkon) marmurowego (pałac) i opowiadał (tłum) zgromadzonym w (ogród) swoją najnowszą (bajka)
Ale (bajka) te były zbyt czarodziejskie i niezwykłe, aby ktokolwiek zdołał je zapamiętać. Tak, tak, moi drodzy, były to bardzo dziwne (bajka)”.

J. Brzechwa, „Podróże Pana Kleksa”, Kraków 2013 (fragment zmodyfikowany).

- 3 Określ rodzaj wyróżnionych rzeczowników.

„Droga **Sally**!

Wczoraj przyjechał do **Londynu** mój kochany **Ojciec**! Wiesz już zapewne, co to oznacza. Wyruszamy na nową **wyprawę** łowiecką, tym razem do Kenii i Ugandy w **Afryce**. Będziemy chwytały: **goryle**, **hipopotamy**, **nosorożce**, **słonie**, **lwy** i **żyrafy**! Czy możesz to sobie wyobrazić?! Po usłyszeniu tej **wiadomości** nie spałem niemal całą **noc**, myślałem już o niezwykłych **przygodach**, jakie mogą się nam przydarzyć na Czarnym Lądzie”.

A. Szklarski, „Przygody Tomka na Czarnym Lądzie”, Katowice 1987 (fragment).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 4 Podane rzeczowniki pogrupuj w trzech chmurkach. W pierwszej zapisz rzeczowniki, które łączą się z wyrazem „ten”, w drugiej – rzeczowniki, które łączą się z wyrazem „ta”, a w trzeciej – rzeczowniki, które łączą się z wyrazem „to”.

klasa, jajko, chleb, uczeń, książka, biblioteka, masło, stół, pomidor, niemowlę

- 5 Określ rodzaj i liczbę podanych rzeczowników.

dziadkowie –

Wiśła –

koleżanki –

drzwi –

krowa –

plecy –

zegar –

skrzypce –

nagranie –

dobroć –

12. Odmiana rzeczownika przez przypadki

- 1 Uzupełnij podane formy mianownika liczby pojedynczej rzeczowników brakującymi końcówkami. Określ rodzaj rzeczowników. Następnie odpowiedz na pytanie: Czy rzeczowniki różnych rodzajów mają takie same końcówki czy różne?

M. szal	marchewk-	masł-
M. dom	teczk-	zwierzątk-
M. płot	róż-	jajk-
M. ogród	gospodyn-	wrzosowisk-

Rzeczowniki różnych rodzajów mają

- 2 Wypisz z podanego fragmentu tekstu rzeczowniki. Następnie określ przypadek każdego z nich.

„Adaś patrzył długo bezradnym wzrokiem, wreszcie oddaliwszy się cokolwiek od domu ujrzał na wpół rozwaloną budkę: na kilku wykrzywionych patykach rozmierzwiiony i przez wiatr pokąsany daszek ze zbutwiałej słomy. Wewnątrz leżało nieco steranego siana”.

K. Makuszyński, „Szatan z siódmej klasy”, Warszawa 2013 (fragment).

- 3 Uzupełnij podane zdania właściwymi formami rzeczowników umieszczonych w nawiasach.

Kiedy Lasse wchodzi do (kawiarnia), Maja i Miranda siedzą już przy (stolik).

Miranda i Maja piją gorącą (czekolada).

Pokaż (fotografia) listu!

Komisarz popija (kawa).

Maja porównuje list z (pocztówka).

- 4 Podpisz rysunki. Uzupełnij zdania podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie.

Chłopcy grają
w (piłka).

Dziecko jest karmione
..... (łyżka).

Chłopiec goli
..... (broda).

Woda leci
z (prysznic).

Dziewczynka tuli
..... (pies).

Dzieci zjeżdżają na
..... (ślizgawka).

13. Piszmy poprawnie – pisownia „nie” z rzeczownikami

- 1 Przepisz do zeszytu podane niżej zwroty. Podkreśl rzeczowniki z „nie”.

niejasność sytuacji
necierpliwość ucznia
niesprawność urządzeń
narazić się na niebezpieczeństwo
ciągnąć w nieskończoność
nietrafność decyzji
nietrwałość przetworów
niedostępność informacji

2 Do podanych haseł dopasuj określenia.

niedelikatność, nieskuteczność, nietolerancja, niejasność, niedoskonałość
nieufność, nieuprzejmość, nieczułość, nieurodzaj, niegościnnność

brak gościnności –	brak doskonałości –
brak skuteczności –	brak ufności –
brak jasności –	brak tolerancji –
brak delikatności –	brak uprzejmości –
brak czułości –	brak urodzaju –

3 W podanych zwrotach i związkach frazeologicznych podkreśl rzeczowniki z przeczeniem „nie”. Następnie uzupełnij zdanie.

puścić w niepamięć
popaść w niełaskę
karać za nieposłuszeństwo
ciągnąć w nieskończoność
narazić kogoś na niebezpieczeństwo
odczuwać niepokój
Zgoda buduje, a niezgoda rujnuje.
Nieszczęścia chodzą parami.

„Nie” z rzeczownikami piszemy

4 Dopisz do podanych wyrazów rzeczowniki o znaczeniu przeciwnym. W razie problemów skorzystaj ze słownika ortograficznego.

bezpieczeństwo –	czułość –
dziecko –	piękno –
prawda –	szczęście –
pogoda –	dobro –
takt –	cisza –
porządek –	biel –
pokój –	